

Deneme

Barış KABALCI

GÖÇ YOLUNDA KÜLTÜR (1)

SUNUŞ

Kaynağını gerçek yaşamdan alan anlatıya sazın ezginin eşlik ettiği ses ve mimiklerin kullanıldığı uzun soluklu anlatım türüdür halk hikayelerimiz.

Boyutları açısından ikiye ayrılırlar :

Efsaneden masaldan ya da gerçek yaşamdan alınmış bir tek olay çevresinde geçen yapısı basit kısa hikayelerdir. Türküleriyle birlikte en çok iki saatlik anlatma süresi vardır. Daha çok kalabalık kişileri birbiri ardından gelen beklenmedik durumları ve bunun sonucu olarak da az çok çarpıklaşan olayları birbirine ekleyerek anlatıya uzun bir süre cevap sağlayan hikayeler. Bu hikayeler 1-7 gece devam edebilir.

Bu kitapta hikaye anlatma geleneğimizde her zaman yer etmiş bulunan hikayelerden bir bölümüne yer verdik. Hikayeler kaleme alınırken her hikaye ile bütünleşen ve bilinen temalara sadık kalmaya çalıştık. Bilinmesi gereken bir konu var ki hikaye ve masallardaki konular zaman zaman anlatıcılar tarafından değiştirilebilmektedir. Dolayısıyla pek çok varyantlara rastlanması mümkündür. Bizde bunu bilerek hem orta bir yol tutalım istedik hem de bazı hikaye ve masalları verirken anlatıcı ağzını hiç değiştirmemeyi uygun gördük. Çalışmamızın başarıya ulaşması dileklerimizle saygılar sunarız.

Dadaloğlu Hikayesi

1865 yılında derviş paşa Çukura'da derviş baba iskanı başlar. Bu iskan sırasında bütün Çukura'daki beylikleri padişahı biyat etme için bu derviş paşanın Fırka-i İslahiye diyen ordusu yerleşir çukura'ya. Bütün beylikleri zorlalar. Bu zorlama da dadalolu'nu da zorlalar.

Dadalolu bir türlü biyat etme padişah'a uymıye vergi vermiye ikna olmiye kabul etmez. Çünkü sekizyüz çadırı olan aşiretin be. Tabi gendisine padişah fermanı gelir. İllaki iskan edeceksin. Ya yaylıya iskan edeceksin. Şurasını söylemedim : bu aşiret yazın binboa uzun yaylıya göç ederler. Gışında çukura'ya gışlak olmag üzere inlleridi. Şindi orda bu çok zor."ya çukurada galacanız. Yahut yaylalarda iskan edeceniz. Bu iskanı da padişahı biyat ileteceniz.

Zorlanıllar. Bu şekilde ferman gönderiler. Ferman böyleyken dadalolu tabi çok dertli bir gün Avşar aşıratı göçmiye başlalar. Yaz gününe şöyle göç başladında bir duygulanır. Sazını eline alır. Sölimeye başlar.

Kalkdı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır geden eller bizimdir
Arab atları yakın eder yırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir
Kiremeni de gılcımız belimizde kirmeni
Daşı deler mızramın ucundaki termeni
Hakkımızda padişah vermiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir
(yani dağlara kaçarak demek istiyor)
Dadalolum davlumbazlar vurulur
Cümle aşiret hep başıma derilir
Döüş olur nice yiğitler yere serilir
Ölen ölür galan sağlar bizimdir der

Ve tabi aşiret göçer. Kendi de barabar gider. Fakat uzun sürmez. Dadalolu padişan gönderdiği derviş paşanın askeri tarafından yakalanır. Payas Galesine Hataı'ın sınırları içindeki Payas Galesine hapsedilmeg üzere götürölmiye başlanır.Dadalolu gederkennek ; Gocanarlı diyen Avşar Aşıratı'nın gene bir gendisinin dayısının olu olan birisine der ki

“Aşıratın başına geç sen idare ed ”der

Şimdi dadalolu Payas Galesine hapis edilir. Bir kaç sene Payas Galesinde kalır. Fakat bu arada Gırım savaşından Anadolu'ya iskan eden Çerkezler Abdölaziz tarafından Anadolu'nun çok gıymatlı yerlerine yerleştirmek istenir. O sırada dadalolunun dedesinin yurdu olan Uzun Yaylı'ye Çerkezleri getirirler.Derviş Paşa getirib oriye yerleştirmeye başlar. O zamanlar bu Avşarların ireli gelenleri toplanıllar. Dadaloluna bir megdup yazalar :

“Dadalolu Gocanarlı bizim başımızdan çekildi. Avşarlığı inkar eddi. Ve uzun Yaylı'ye de Çerkez işgal eddi. Ne yap yap gel bizim başımıza geç. Yetiş biz darmadan oluyok yosa”der. Megdup Dadaloluna yetişir. Dadalolu zaten gece gündüz rüyadan yatamaz. Gündüz gasfetli megdubu alır ki durum çok kötü. O zamannar söylüyor.

Nerde galdın Pınarbaşı
Aceb garın kakdım ola
Usul boylu tor sunalar
Su yoluna çıktım ola?

Bugün ben bir rüya gördüm
Dünkünden de beter derdim
Uzun yayla dede yurdum
Çerkez gazzık çaktım ola?

Topak daşdı benim köyüm
Nadirşah'dan geldi soyum
Gocanarlı büyük dayım
Avşarlığından bıktım ola?

Dadalolum oldum yetim
Nerde galdın gö gıratım
Beğsiz galan aşiretim
Avşarlığından çıktım ola?

IZGINNIOĞLU HİKAYESİ

Göksun'un Tanır diye bir yeri var. Orada da ızgınnioğlu diye bir adam , buriye çekmiş , çevirmiş ; bir yerlerini , o yayla gendine aid olmuş. Yani dağ taşı çiftlik haline getirmiş tapılamış.

Yörüklerde esgiden bu gonar göçerdi. Şindi gonup göçmüye Yörük de kalmadı. Esasında develeri de göresimiz geldi.yörükler göçeller , Göksün'ün ızgıyaylasına gonallar. Izgınnioğlu'nun deli'anlı bir çobanı varımış , bu olan demiş ki Yörükler tam otlu gonmuşlar , cabutların arasına.

Izgınnioğlu :

" varim de bunları göçirim.buda nedir? "

Atına binmiş varmış ki ; neler görüyor , Yörük be'nin çalışına isabet etmiş, varmış Yörük be' diyeşin ; yani onların da ağası.

"nedir , buriye kimden musaade adlınızda gondunuz.? Kim musaade etti? Deyinci içerden bir gız çıkıyir ki guşagandan yokarı her yeri altın. Allah Allah! Görmediği bir şekilde gızı görür görmez aklının tokası boşanmış. Gız :

"buyrun bi gavemizi için , " demiş gız.

" peki " der çadıra iner. Hemen gız acele bir gave bişirir , içer amma gıza der ki

" isminiz neci"

"senem"

" senem hanım vergili felanmısınız , bekarmısınız?"

"bekarım"

" işte bu gördünüz yayla da benim.ızgınnıoğluyum ben. Acaba senennen evlenmekde mümkünmü?" benimde gözüm seni dudu amma benim babam bu aşiretin be'e babamdan isteyin falan , böyle bir gavil etmişler.

Varık , babasına düürcü gönderdik babası gelişin aşiret ağası ; "veremem" der daha da yokarısına çeker , geder. Elbistan Avşın daha yaylalara gedeller. Ulan ızgınnıoğlu bunların geri dönmesini diner. Izgınnıoğlu bir diner iki diner göçüm zamanı gelir. Gene aynı yurda gelmiş gonmuşlar. Hemen varmış , buluşmuş.

" senem hanım bunun mümkünü yokmu?"

" valla babam vermedi , mümkünü de var. Ben de seni gözüm duddu gaçarım ," der.

"peki nasıl kaçıp nedecek"deyişin : " garşıdaki eri çamı görüyonmu? Daha şo çamı.

"he"

"onun dibinde bekle. Elalemi uyuduktan sonra , boçamı alır gelirim." Der.

Izgınnıolu aşamdan gelmiş beklerimiş oriyeye. Bekleyip meklerken gız bunları yatırım de gedim deyikennek ; Yörük be demişki ; " yav yarın Maraşaltı'ndan gedecek zaman ısıcağa galırık develeri sinel gapışır. Gızım develeri çek de yükle" demiş.

Aniden bir emir veriyir. Gimi bişey olmuş gız develeri çekdim, çekecem derken ; hemen bir mektup yazabilir. Zoru zoruna ocak daşının altına gıyar. Çeker gedeller.

Izgınnıoğlu sabanan ışıdıktan sonra ir diner ki ; gargalar orda darcık maarcık esgisi arıyır. İpsiz olmuş

" ayvah! Genemi geddi" der

Gelir o yanına , bu yanına alayıp sızlanırken ; vay ocak daşını alıb alıb bağına vurarken ; ocak daşının altına bakar ki bir mektup var , okur ki kız yazmış :

“ ulan ızgınnıoğlu , senden başka erkek goyun eti nefsim haram olsun , gelecek sene buluşursak inşallah.” Der. ızgınnıoğlu da :

“ dişigoyun eti de bana haram olsun. Senden başka .” der bekler yılları.

Yıllar geçmede olsun , seneye bir emir verir ki ; “ Yörüklere göçme yasak.” Der. ızgınnıoğlu’da bunların nere Yörük olduunu , nerenin yörüü olduunu bilmez. Esgiden de gözü kümpelilik var ya. Sazı çekib de arıyecek beşiriği , gayreti yok.

ızgınnıoğlunun nagadar kız vererek dedilerse , “ everek dedilerse ; mahrum olur “ evlenemem.” Der.

Gelelim gızın nerde olduğunu bildiği yok. Eskiden şu erlik gavırları sacayı yükledim di çok uzak gedelerimiş. Gavırın birisi gır gatıra birez demir parçası saca maca yükletmiş ; şura senin bura benim derkennek ; gonyi’ye geçmiş gonye’de misafir olacak bir yer aramış kimse misafir etmiyir. Bir ihtiyar garı demiş ki dostum gele gel. Ben misavır edim demiş. Ve garının misafiri olmuş.

Yiyeb içdikden sora bakar ki garıdan başka kimse yok. Allah kulu yok evde. Gariye derki “hatın ana “ , “ senin çorun çocun yok mu idi . , hiç kimsen yoğdu.?”

“Aman dostum” der. “ ne sorarsın ki “ “ben gociye getmedim ki çorum çocum olsun.

“niye de gitmedin”

“ sorma “ der “ nerelisen sen” der

“ben işde Göksün ızgın yaylasındanım.” Der.

“aman”der. “işte”

“ızgın yaylasında ızgınnıoğlu durum mu bre?”

“durur , durur” der. “gözünün ikiside kör oldu. O da evelenmedi.”

“ işde O’nun dostu benidim. Oninen şöle gavrim varıdı.”

“ gavırı misavır eder. Sabanan giderken ; “ benim selamımı söle “ der

Uzun uzun da belikleri varımış. Duşu örmesi gimi. Gına da vururumuş.gınalı belik. ızgınnıoluna belin birinikeser gönderir: “ biz bu dünada gavişdirmiyen Allah öbür dünyada kaviştırsın.” Der.

Gavur şurda burada , tabi günlerin birinde gelmiş köye.çağırmış mamıye(avradı) :

“gatır varıyır gatır. Gatırı çöz yorgun “

“ yav sen nereye gediyon , gatırın arkasına gelmeyon mu?”

“yav bende tanrı amanatı var. Tanrı amanatını teslim etmiye gediyoum avvala.” Der

Izgınnıoğlunun evine varır :

“ ızgınnıoğlu brov .”

“ ne diyon dostum , ne diyon ?”

“ulan ! Senem ‘in isminde bir dosdum mu vardı? Yörük be’ en gızı bre ” der.

“ he vardı bre!” der

“ulan senemin selamı var. Ahancık da belini gönderdi sana ızgınnıoğlu beli getirir . ızgınnıoğlu barına basar. Yüzlerine sürer. Ozaman birez türkü söyler amma hatırımda da galmamış.

Gurban olam beline

Giriyodun hayalime düşüme

Yaşım vardı yetmiş seksen yaşına

Doksan oldu oldu yüz olmaya başladı, der

Aşgın tavaşıda ocakda kaynar.

Durmaz deli gönül de meydan da söyler

Ermeni dillerin şekerler çiğner

Daldı daldı da söz vermeye başladı der.

Evindim işde hatırımda galmamış

Akmaziken kör pınarın suları

Akıp suyu çalamıya başladı der

Efendim işde düşünöcek olursan ; gavır dedimiz bir , gatrır çözmeden tanrı amanatı vermeye gediyou. Şimdiki zamanenin adamının eline geçsin, tilyarlarda geçsin , verir mi amanatı

SÜRMELİ BEYİN HİKAYESİ

Bir gün sürmeli bey çobanı ishak’a :” haydi git şu benim nişanlımı bir gör gel bakalım nasılmış?” demiş. İshak atına binmiş gitmiş ve sürmeli beyin nişanlısını görmüş ki ; kız ayın on dördü gibi parlıyor. Ona aşık olmuş. İshak dönüp gelirken ; agasını kızdan soğutmanın yollarını düşünmüş.

Gelmiş ve ağasına “ vallahi ağam senin nişanlının yanına giren çıkan belirsiz.” Der. Sabah olunca sürmeli bey , üç arkadaşıyla ata binip kızın olduğu yöreden geçip giderken kız sürmeli bey’e bakıyor ki Sürmeli bey kendisiyle hiç ilgilenmeden geçip gidiyor. Kız : “ nereye

gidiyorsun , üç arkadaşınla buraya bakmadan?" der. Sürmeli bey kıza hiç seslenmeden , yoluna devam eder ; başını alır gider.

Sürmeli beyin gidişinin üzerinden üç dört sene geçer.fakat hiçbir haber alınmaz. Kız(şahsanem) , sürmeli bey'i arayıp dururken hocalara rastlar ve durumu onlara anlatır.

Hocalar , bir süre sonra sürmeli bey'i bulur ve kendine şah senem adında bir kızın aradığını söylerler.

Sürmeli bey :

Hocam geldiğin yaz mıydı güz müydü?

Şah senem gelin miydi kız mıydı?

Hocalar :

Benim geldiğim yaz değil güz idi

Şah senem gelin değil kız idi, derler

Sürmeli bey bunun üzerine başından kaynar sular dökülmüşçesine pişmanlık kızgınlık hiddet ve öfke ile başını alıp gider , abdallara ve çalgıcılara karışır. Uzun seneler geçer bu sürgün hayatın üzerinden. İyice kötülenmiş ve hastalanmıştır. Bir süre sonra abdallarla birlikte Maraş altı'na gelir konarlar.

Sürmeli bey'in Arif bey adında bir ağabeyi varmış. Arif bey ata binip araya araya sürmeli bey'i Maraş altında bulur. Varır görür ki; kardeşi perişan." Kalk kardeş gidelim." Der. Sürmeli bey " ben gitmem," diyince arif bey :

Maraş altı yanar yanar ört olur

Her sinecik bir alıcı kurt olur

Ben giderim yüreğine dert olur

Kalk gidelim gardaş sılaya doğru

Sürmeli bey :

Maraş altı yanıp yanıp od olsun

Her sineceğim bir alıcı kurd olsun

Sen gidersen yüreğime derd olsun

Ben gidemem gardaş sılaya doğru

Arif bey

Damın önünden su akıp geçmedi

Anan baban kefnini biçmedi

Çok söz söyledim de sözüm geçmedi

Kalk gardaş gidelim sılaya doğru

Birbirlerine böyle türkülerle seslenirken ; sürmeli bey , orada kahrından ölür. Arif bey kardeşini orada toprağa verir. Ata binip köyüne döner. Eve biraz yaklaşınca ; atından iner , bir taşın üzerine oturur. Bu sıra anası arif beyin yanına gelir.

Arif bey :

Sallayıp sağ ayağında yatıran

Dokuz ayda hamilinde götüren

Adam edip de meclise getiren

Derdimin ortağı anamda geldi.

Arif bey anasıyla konuşup ; bütün bu işlerin sorumlusunun çoban ishak olduğunu söyler. Çobanı ele geçirmek için yalandan” arif bey öldü , bunun mezarını kazalım.” Demişler. Bu habere ishak çok sevinir. Çünkü oda ölürse ; Şah senemi rahatlıkla alabilcektir. Bunun üzerine mezarlığa gelir.orada ishak’a ” senin boyun arif beyin boyuyla aynı , şu kabre bir gir bakalım acaba uzunluğu yeterlimi?” derler. İshak mezara uzanınca , üzerini toprakla kapatıp ishak’ı oraya gömerler. Daha sonra arif bey de Şah senem le evlenir; geriye Sürmeli beyin türküleri kalır.

Karacaoğlan’ın dünyaya gelip de başına hal geldiği yerler

bir memlekette iki kardeş vardı. Bu iki kardeşin hiç evladı yoktu. Halleri müsait idi. Bir gün o iki kardeş birbirlerine dediler ki :

” bizim evladımız yok. Cenab-ı Allah’a yalvararak da bize evlat verme’m’ ola?

Yarabbi bize birer evlat ver dediler. ” zenginlik verme , evlat ver. Sonra ocağımız kör , yurdumuz ıssız kalacağına bize birer evlat ver.” Dediler.

Cenab-ı allah’ın hoşuna geldi. İkisinede birer evlat verdi. Birinin dokuz ay dokuz saatten sonra bir kızı oldu. O dünyaya geldiğinde köyde birisinin de bir oğlu oldu.kahvede otururken söz açıldı da :

”bugün köyümüzde bir kız ile bir oğlan dünyaya gelmiş. Her ikisi de aynı saatte aynı saniyede Mecliste dediler ki :

” ikiside bir günde bir saatte meydana gelen kızla oğlanı birbirine vermeli nişanlamalı. O , onu alır.” Dediler.

Bunun babası vekalet hesabıyla kızına vekil olaraktan

” allah’ın emri ile ben kızımı bu komşunun oğluna veriyorum.”

Nişan merasimi yaptılar. Bir ay sonra Karacaoğlu dünyaya geldi. Karacaoğlanın babası kardeşine dedi ki :

” biliyorsun ki benim karımda hemiledir. Sen bu kızı vermesen de ben başkasına dünürçü gitsem olmaz mıydı.

Kardeşi dedi ki :

” köyde adetmiş ,beni halime koymadılar. Fakat şöyle bir mesele var ki, büyür de yetişirlerse ben emminin oğlunu isterim beşik kertme nişanlımı istemem derse şer'an nikahsız olur.”

Kızın ismi senem'dir. Ve o senem'in dünyaya geldiği gün verdikleri nişanlısının adı da mahmuttur. O mahmut'a dediler ki :

”senem senin dünyaya geldiğin gün geldi. Babası sana verdi. Bu Senem'i nasıl olsa kandırırlar ; yan et yön et gözüne gir. Sen kendine yak , ” dediler.

Karacaoğlu'na da :

” mahmut'a emminin kızını olduğu gün söz vermişler. Sen emminin kızının , nasıl et et gözüne gir ; onu istemesin , seni istesin , ” dediler.

Senem'ede dediler ki :

” emminin oğlu daha güzel daha iyi adam olacak.”

Velhasıl , senem emmisinin oğlunu istedi.

” öteki oğlana babam vermişse de ben istemiyorum. Varmam ,”dedi, çıktı

Velhasılı , Karacaoğlu'na verdiler. Karacaoğlu aldı emmisinin kızını. İkisi de birbirine çok muhabbetlilerdi.

Karaca oğlanı türkü söyletmek için bir köyden istettiler. Karacaoğlu düğüne gideceği bir zaman emmisinin kızına dedi ki :

” senem ben düğüne gidiyorum , sen burada kalıyorsun. Bir haramla konuşma. Ve kimseye hayır şer söyleme ,” der.

Senem dedi ki :